

जमदग्निर्भार्गवः, जामदग्न्यो रामो वा।

समिद्धो अद्य मनुषो दुरोणे देवो देवान्यजसि जातवेदः।

आ च वह मित्रमहश्चिकित्वान्तं दूतः कविरसि प्रचेताः ॥ १०.११०.०१

अद्य- इदानीम्। मनुषः- उपासकस्य। दुरोणे- सद्ने। समिद्धः- सम्यगुदीपितः। जातवेदः- जातविद्याग्रे। देवः- द्योतकः सन्। देवान्। यजसि- पूजयसि। मित्रमहः- महास्नेहयुक्तः सन्। चिकित्वान्- जानन्। आ वह च- देवेभ्यो हव्यं प्रापय च। त्वम्। दूतः। कविः- क्रान्तदर्शी। प्रचेताः- विद्वान्। असि- भवसि ॥१॥

तनूनपात्पथ ऋतस्य यानान्मध्वा समञ्जस्वदया सुजिह्व।

मन्मानि धीभिरुत यज्ञमृन्धन्देवत्रा च कृणुह्यध्वरं नः ॥ १०.११०.०२

तनूनपात्- अञ्ज। अन्तरिक्षे तता आपस्तन्व इति सायणः। ऋतस्य- सत्यस्य। पथः यानान्- मार्गान्। मध्वा- माधुर्येण। समञ्जन्- सम्यगुदीपयन्। सुजिह्व- शोभनजिह्वोपेत। स्वदय- आस्वादय। धीभिः- चित्तधारणाभिः। मन्मानि- ध्यानानि कुर्वन्। यज्ञम्- उपासनम्। ऋन्धन्- समृद्धं कुर्वन्। नः- अस्माकम्। अध्वरम्- ध्वररहितं कर्म। च। देवत्रा- देवेषु। कृणुहि- कुरु ॥२॥

आजुह्वान ईड्यो वन्द्यश्चा याह्यग्रे वसुभिः सजोषाः।

त्वं देवानामसि यह होता स एनान्यक्षीषितो यजीयान् ॥ १०.११०.०३

आजुह्वानः- देवाह्वाता। ईड्यः- स्तुत्यः। वन्द्यः- नमस्कार्यः। च सन्। आयाहि- आगच्छ। अग्रे। वसुभिः- शरण्यैर्देवैः। सजोषाः- समानप्रीतिः सन्। यह- महात्मन्। त्वम्। देवानाम्- देवतानाम्। होता- आह्वाता। असि- भवसि। सः- तादृशः सन्। एनान्- एतान्। यजीयान्- पूज्यान् देवान्। इषितः- प्रेरितः। यक्षि- पूजय ॥३॥

प्राचीनं बर्हिः प्रदिशा पृथिव्या वस्तोरस्या वृज्यते अग्रे अह्नाम्।

व्यु प्रथते वितरं वरीयो देवेभ्यो अदितये स्योनम् ॥ १०.११०.०४

वस्तोः- निवासभूतायाः । अस्याः- एतस्याः । पृथिव्याः- भूम्याः । प्राचीनम्- प्रागञ्चनम् । बर्हिः-
आसनम् । अह्नां अग्रे- पूर्वाह्ने । प्रदिशा- प्रकर्षेण दिश्यमानेन । वृज्यते- आहियते । बर्हिः ।
वितरम्- विस्तीर्णम् । वरीयः- श्रेष्ठम् । देवेभ्यः- देवताभ्यः । अदितये- अखण्डप्रकृतये च ।
स्योनम्- सुखकरं यथा भवति तथा । वि- विशेषेण । प्रथते- प्रथां गच्छति ॥४॥

व्यचस्वतीरुर्विया वि श्रयन्तां पतिभ्यो न जनयः शुम्भमानाः ।

देवीद्वारो बृहतीर्विश्वमिन्वा देवेभ्यो भवत सुप्रायणाः ॥ १०.११०.०५

व्यचस्वतीः- व्याप्ताः । उर्वियाः- विस्तृताः । देवीद्वारः- दिव्यलोकद्वारभूताः । बृहतीः- महत्यः ।
विश्वमिन्वाः- सर्वप्रीणयित्र्यो देव्यः । पतिभ्यः- स्वभर्तृभ्यः । जनयः- भार्याः । न- यथा ।
शुम्भमानाः- शोभमानास्तथा । वि- विशेषेण । श्रयन्ताम्- आश्रयन्तु । देवेभ्यः- देवताभ्यः ।
सुप्रायणाः- सुप्रगमनाः । भवत ॥५॥

आ सुष्वयन्ती यजते उपाके उषासानक्ता सदतां नि योनौ ।

दिव्ये योषणे बृहती सुरुक्मे अधि श्रियं शुक्रपिशं दधाने ॥ १०.११०.०६

दिव्ये योषणे- दिव्यनार्यौ । बृहती- महत्यौ । सुरुक्मे- शोभनहिरण्मय्यौ । शुक्रपिशम्-
शुभ्ररूपिणीम् । श्रियम्- लक्ष्मीम् । अधि दधाने- अधिकं धारयन्त्यौ । सुष्वयन्ती- सुषु गच्छन्त्यौ ।
यजते- पूज्ये । उपाके- उपक्रान्ते । उषासानक्ता- उषाश्च नक्तं च । दैवप्रज्ञा उषा । मनुष्यप्रज्ञा नक्तम् ।
योनौ- यज्ञसदने । आ नि सदताम्- आसीदतम् ॥६॥

दैव्या होतारा प्रथमा सुवाचा मिमाणा यज्ञं मनुषो यजध्ये ।

प्रचोदयन्ता विदथेषु कारू प्राचीनं ज्योतिः प्रदिशा दिशन्ता ॥ १०.११०.०७

दैव्या- दिव्यौ । होतारौ- अग्न्यादित्याविति सायणः । प्रथमा- मुख्यौ । सुवाचा-
शोभनस्तुतिसम्पन्नौ । मनुषः- मनुष्यस्य । यजध्ये- यष्टुम् । यज्ञम् । मिमाणा- निर्मातारौ । विदथेषु-
उपासनेषु । प्रचोदयन्ता- प्रकर्षेण सर्वाश्चोदयन्तौ । कारू- कतारौ । प्राचीनम्- सनातनम् ।
ज्योतिः । प्रदिशा दिशन्तौ- प्रकर्षेण निर्देशं कुर्वन्तौ भवतः ॥७॥

आ नो यज्ञं भारती तूयमेत्विळा मनुष्वदिह चेतयन्ती।

तिस्रो देवीर्बर्हिरेदं स्योनं सरस्वती स्वपसः सदन्तु ॥ १०.११०.०८

नः- अस्माकम्। यज्ञम्- उपासनम्। भारती- भावनानां भरणशक्तिः। तूयम्- क्षिप्रम्। आ एतु- आगच्छतु। इळा- मन्त्रमयी वाक्। मनुष्वत्- अवबोधरसवत्। मनु अवबोधने। इह- अत्र। चेतयन्ती आगच्छतु। सरस्वती- रसचोदनशक्तिरत्रागच्छतु। तिस्रः देवीः- तिस्रो देव्यः। स्वपसः- शोभनकर्मसम्पन्नाः। इदम्- एतत्। स्योनम्- सुखकरम्। बर्हिः- आसनम्। आ सदन्तु- आसीदन्तु ॥८॥

य इमे द्यावापृथिवी जनित्री रूपैरपिशद्भुवनानि विश्वा।

तमद्य होतरिषितो यजीयान्देवं त्वष्टारमिह यक्षि विद्वान् ॥ १०.११०.०९

यः। इमे- एते। द्यावापृथिवी- द्यावापृथिव्यौ। जनित्री- निर्मात्र्यौ। रूपैरपिशत्- रूपवत्यावकरोत्। विश्वा भुवनानि- यः सर्वान् लोकान्निर्ममे। तम्। अद्य- इदानीम्। होतः- उपासक। इषितः- प्रेरितः। यजीयान्- पूजकः सन्। विद्वान्- जानन्। देवं त्वष्टारम्- तनूकरणदेवम्। इह- अत्र। यक्षि- पूजय ॥९॥

उपावसृज त्मन्या समञ्जन्देवानां पाथ ऋतुथा हवीषि।

वनस्पतिः शमिता देवो अग्निः स्वदन्तु हव्यं मधुना घृतेन ॥ १०.११०.१०

समञ्जन्- व्यक्तीकुर्वन्। देवानाम्- देवेभ्यः। पाथः- अन्नानि। हवीषि- हव्यानि। ऋतुथा- कालेन। त्मन्या- स्वतः। उपावसृज। वनस्पतिः- वृक्षाधिदेवता भौमभोगाधिदेवता। शमिता- शान्तिकरो भगः सौभाग्याधिदेवता। अग्निः देवः। मधुना घृतेन- मधुरेण पूतनवनीतोपलक्षितेन पूतावगमनेन। हव्यम्- भावनामयं हविः। स्वदन्तु- स्वादूकुर्वन्तु ॥१०॥

सद्यो जातो व्यमिमीत यज्ञमग्निर्देवानामभवत्पुरोगाः।

अस्य होतुः प्रदिश्यृतस्य वाचि स्वाहाकृतं हविरदन्तु देवाः ॥ १०.११०.११

सद्यो जातः- क्षणेनोत्पन्नः । यज्ञम् । व्यमिमीत- निर्मितवान् । अग्निः- पावकः । देवानाम्- देवतानां
द्योतनशक्तीनाम् । पुरोगाः- अग्रणीः । भवति । अस्य- एतस्य । होतुः- देवाहातुः । ऋतस्य-
सत्यभूतस्य । प्रदिशि- प्रकर्षेण देशयित्र्याम् । वाचि । स्वाहाकृतं हविः- मन्त्रदत्तं हव्यम् । देवाः ।
अदन्तु- अनुभवन्तु ॥११॥

Dr. Rangraji